

विशिष्टीकरण तालिका २०८०

कक्षा १०

विषय : नेपाली

पूर्णाङ्क : ७५

समय : ३ घण्टा

क्र.स.	क्षेत्र (पढाइ र लेखाइ)	परीक्षणीय पक्ष	ज्ञान	बोध	प्रयोग	उच्च दक्षता	प्रश्न सङ्ख्या र अङ्कभार			स्पष्टीकरण
							प्रश्न सङ्ख्या	उत्तर लेख्नुपर्ने प्रश्न सङ्ख्या	अङ्कभार	
१.	शब्दभण्डार	शब्दार्थ	१				१	१	२	पाठमा प्रयोग भएका कुनै ४ ओटा शब्द (तत्सम २, तद्भव १, आगन्तुक १) र तिनको अर्थ दिई जोडा मिलाउन लगाउने
		शब्द पहिचान	१				१	१	२	अनुच्छेदबाट पर्यायवाची शब्द १, विपरीतार्थी शब्द १ अनेकार्थी/श्रुतिसमभिन्नार्थी शब्दमध्ये १ र सिङ्गो शब्द/समूहवाची/लघुतावाची शब्दमध्ये १ शब्द पहिचान गरी लेख्न लगाउने
		वाक्य रचना			१		१	१	२	अनुच्छेदबाट उखान वा टुक्रामध्ये कुनै १ र अनुकरणात्मक वा प्राविधिक/पारिभाषिकमध्ये १ शब्द पहिचान गरी अनुच्छेदको भन्दा फरक वाक्यमा प्रयोग गर्न लगाउने
२.	वर्णविन्यास	शुद्ध शब्द पहिचान	१				१	१	१	पाठमा प्रयोग भएका व/व, श/ष/स, पञ्चम वर्ण, 'र' का विविध रूप प्रयोग भएका शब्द समूहमध्ये कुनै २ ओटा शब्द समूहबाट शब्द पहिचान गरी लेख्न लगाउने

		वाक्य सम्पादन			१		१	१	२	एउटा शब्दमा एउटा मात्र अशुद्धि पर्ने गरी ह्रस्व १, दीर्घ १, लेख्य चिह्नमध्येबाट १, पदयोग/पदवियोग, चन्द्रबिन्दु/शिरबिन्दु, य/ए, छय/क्ष, ग्यँ/ज्ञ मध्ये १ पर्ने गरी अशुद्ध वाक्य दिई शुद्ध पारेर लेख्न लगाउने
३.	भाषिक संरचना	पदवर्ग पहिचान	१				१	१	३	बढीमा ४ वाक्य दिएर नाम, सर्वनाम, विशेषण, क्रिय पदबाट ४ र क्रियायोगी, नामयोगी, संयोजक, विस्मयादिबोधक, निपातबाट २ ओटा शब्द पर्ने गरी रेखाङ्कित गरी पदको वर्ग पहिचान गर्न लगाउने (यसमा कुनै एक शब्द पदवर्ग विचलन भएको दिने)
		शब्दनिर्माण			१		२	२	४	(क) बढीमा ३ वाक्यसम्मको अनुच्छेद दिई अनुच्छेदबाट २ ओटा उपसर्ग र २ ओटा प्रत्यय व्युत्पन्न शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रियासमेत देखाउन लगाउने (यसरी प्रश्न निर्माण गर्दा पाठ्यक्रमले निर्देश गरेका उपसर्ग र प्रत्ययभित्रबाट पर्ने गरी सोध्ने) (ख) बढीमा ३ वाक्यसम्मको अनुच्छेद दिई अनुच्छेदबाट एउटा समस्त शब्द पहिचान गरी विग्रह गर्ने र एउटा विग्रह पदावली पहिचान गरी समस्त शब्द बनाउने र द्वित्व भएर बनेका कुनै २ शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रिया देखाउन लगाउने
		काल र पक्ष			१		१	१	२	कालका कुनै एक पक्षका ४ वाक्यको अनुच्छेद दिई निर्देशनअनुसार परिवर्तन गर्न लगाउने
		भाव/अर्थ			१		२	१	२	कुनै २ प्रश्न सोधी १ को उत्तर लेख्न लगाउने (क) शीर्षक दिएर क्रियाको भाव/अर्थ (सामान्यार्थ, इच्छार्थ, सङ्केतार्थ, सम्भावनार्थ र आज्ञार्थ) मध्ये कुनै एकको प्रयोग गरी ४ वाक्यमा वर्णन गर्न लगाउने (ख) लिङ्ग, वचन, पुरुष र आदरमध्ये कुनै १ बाट अनुच्छेद दिई निर्देशनअनुसार अनुच्छेद पुनर्लेखन गर्न लगाउने

		वाक्यान्तरण			१		१	१	४	संश्लेषण/विश्लेषण १, वाच्यबाट १, प्रेरणार्थकबाट १, प्रत्यक्ष कथन/अप्रत्यक्ष कथनबाट १ वाक्य पर्ने गरी ४ प्रश्न दिई कोष्ठकको निर्देशनका आधारमा वाक्य परिवर्तन गर्न लगाउने
४.	पठनबोध	भाषिक संरचना पहिचान र प्रयोग (दृष्टांश)			१		१	१	४	पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट गद्य विधाबाट बढीमा १२५ शब्दसम्मको अनुच्छेद दिई (क) गद्यांशबाट करण वा अकरण वाक्य दिई वाक्य परिवर्तन गर्न लगाउने (ख) कारक र विभक्ति प्रयोग भएको कुनै शब्दलाई रेखाङ्कन गरी कारक र विभक्ति दुवै पहिचान गर्न लगाउने (ग) गद्यांशको कुनै वाक्य दिई उद्देश्य र विधेय पहिचान गर्न लगाउने वा कुनै आलङ्कारिक वाक्य/अंश दिई व्याकरणिक पदक्रममा परिवर्तन गर्न लगाउने वा व्याकरणिक पदक्रम मिलेको वाक्य दिई आलङ्कारिक पदक्रममा वाक्य परिवर्तन गर्न लगाउने (घ) गद्यांशको कुनै एउटा वाक्य दिई सरल, संयुक्त र मिश्रमध्ये कुनै एकमा परिवर्तन गर्न लगाउने
		बोध प्रश्नोत्तर (अदृष्टांश)		१			१	१	४	बढीमा १५० शब्दसम्मको अनुच्छेद (अदृष्टांश) दिई १ वा २ वाक्यमा उत्तर आउने तथ्यपरक, सन्दर्भबोधक, प्रतिक्रियाबोधकबाट कम्तीमा १/१ प्रश्न पर्ने गरी ४ ओटा प्रश्नसोधेर उत्तर लेख्न लगाउने
५.	निर्देशित रचना	कथा/जीवनी वा वादविवाद/संवाद/मनोवाद				१	२	१	४	बुँदाका आधारमा कथा/जीवनीबाट १ र वादविवाद/संवाद/मनोवाद मध्येबाट १ गरी २ ओटा प्रश्न सोधी कुनै १ प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाउने
६.	व्यावहारिक लेखन	कार्यालयीय चिठी/निवेदन/व्यावसायिक चिठी सम्पादकलाई चिठी, समाचार लेखन/			१		२	१	४	कार्यालयीय चिठी/निवेदन/व्यावसायिक चिठी/सम्पादकलाई चिठीमध्येबाट १ र समाचार लेखन/विज्ञापन/निमन्त्रणापत्र लेखनबाट १ गरी २ ओटा प्रश्न सोधी कुनै १ प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाउने

		विज्ञापन/ निमन्त्रणापत्र								
७.	बुँदा टिपोट (दृष्टांश)	बुँदा टिपोट			१	१	१	२	पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट गद्य विधाका पाठबाट बढीमा १०० शब्दसम्मको गद्यांश दिई ४ ओटा बुँदा टिपोट गर्न लगाउने	
८.	सारांश लेखन (दृष्टांश)	सारांश लेखन			१	१	१	३	पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट गद्य विधाका पाठबाट बढीमा १०० शब्दसम्मको गद्यांश दिई एक तृतीयांशमा सारांश लेख्न लगाउने	
९.	पाठगत बोध	बोध उत्तर लेखन	१			२	२	४+४	(क) पाठ्यपुस्तकका कथा वा कविता विधाबाट कुनै अंश दिएर सन्दर्भ, विषयवस्तु, परिवेश, सन्देश, तर्क, पात्रको चरित्र, तुलना आदिमा आधारित ५/६ वाक्यमा उत्तर आउने खालका २ ओटा प्रश्न सोधी उत्तर लेख्न लगाउने (ख) पाठ्यपुस्तकका निबन्ध वा जीवनी वा रूपक विधाबाट कुनै प्रसङ्गको एक अनुच्छेद दिएर सन्दर्भ, विषयवस्तु, परिवेश, सन्देश, तर्क, चरित्र तथा स्वभावमा आधारित ५/६ वाक्यमा उत्तर आउने खालका २ ओटा प्रश्न सोधी उत्तर लेख्न लगाउने	
		तार्किक उत्तर लेखन			१	१	१	४	पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त पाठका शीर्षक/पात्र/चारित्रिक विशेषता/ सन्दर्भ/घटना/परिवेश/समस्या/अनुमानमा आधारित कुनै १ प्रश्न सोधी तार्किक उत्तर लेख्न लगाउने	
१०.	भावविस्तार/ व्याख्या	भाव विस्तार/ व्याख्या			१	२	१	४	पाठ्यपुस्तकमा भएका पाठबाट कुनै २ ओटा पङ्क्ति दिई कुनै १ को भाव विस्तार वा व्याख्या गर्न लगाउने	
११.	समीक्षात्मक उत्तर	समीक्षात्मक उत्तर लेखन			१	२	१	७	पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त कथा, कविता, जीवनी, निबन्ध र एकाङ्की विधाका पाठमध्ये फरक फरक २ विधाबाट सन्दर्भ दिई समीक्षात्मक उत्तर आउने २	

										ओटा प्रश्न सोधेर कुनै १ प्रश्नको उत्तर लेख्न लगाउने
१२.	निबन्ध लेखन	निबन्ध लेखन				१	३	१	७	आत्मपरक १ र वस्तुपरक २ पर्ने गरी कुनै ३ शीर्षक दिई कुनै १ शीर्षकमा १५० शब्दसम्मको निबन्ध लेख्न लगाउने
प्रश्न बनाउँदा पाठ नदोहोरिने गरी बनाउनुपर्ने छ ।										
कक्षा ९ का लागि प्रश्नपत्र निर्माण गर्दा कक्षा १० को विशिष्टीकरण तालिकालाई आधार मानी कक्षा ९ का सबै विषयक्षेत्र समेट्ने गरी प्रश्न निर्माण गर्नुपर्ने छ ।										

द्रष्टव्य

- (क) ज्ञान : विशिष्ट तथ्य, प्राप्त सूचना, पुनः स्मरण र प्रतिक्रियाको मूल्याङ्कन गर्ने खालका प्रश्न यसअन्तर्गत सोधिने छन् ।
- (ख) बोध : विद्यार्थीले सिकाइका क्रममा बोध गरेका कुराको मूल्याङ्कन गर्ने खालका प्रश्न यसअन्तर्गत सोधिने छन् ।
- (ग) प्रयोग : यसमा प्रयोग गर्ने, संयोजन गर्ने र व्यावहारिक क्षमतासम्बन्धी प्रश्न सोधिने छन् ।
- (घ) उच्च दक्षता : व्याख्या, विश्लेषण, तर्क र समीक्षा जस्ता क्षमतासम्बन्धी प्रश्न यसअन्तर्गत सोधिने छन् ।

नमुना प्रश्न
कक्षा : १०

विषय : नेपाली

पूर्णाङ्क : ७५
समय : ३ घण्टा

दिइएका सबै प्रश्न अनिवार्य छन् ।

१. समूह 'क' मा दिइएका शब्दको अर्थ समूह 'ख' बाट पहिचान गरी जोडा मिलाउनुहोस् : (२)

समूह 'क'
लवज
व्यग्र
इख
आभा

समूह 'ख'
प्रतिशोधका भावनाले मनमा उठ्ने द्वेष
खराब नतिजा
अनुकरण, हाउभाउ
व्याकुल, विह्वल
कुनै वस्तु आदिमा देखा पर्ने चमक
बोली

२. दिइएको अनुच्छेदबाट उपयुक्त शब्द पहिचान गरी खाली ठाउँ भर्नुहोस् : (२)

हामी बसोबास गर्दै आएको यस जगत्मा पनि नदी, वृक्ष, सूर्य, चन्द्र सबैले कसैलाई केही न केही दिई परोपकारी कार्य गरेर कर्तव्य पूरा गरेका छन् । नदीले जल दिएर, वृक्षले फलफूल दिएर, सूर्यले ताप दिएर र चन्द्रमाले शीतलता दिएर आफ्नो कर्तव्य पूरा गरेका छन् । यसबाट कर्तव्यपालन प्राकृतिक, नैसर्गिक र महान् कुरा हो भन्ने पुष्टि हुन्छ । अधिकारको मोलतोल त कमजोरको भुन्डमा मात्र हुन्छ ।

- (क) 'संसार' को पर्यायवाची शब्द हो ।
(ख) 'तुच्छ'को विपरीतार्थी शब्द हो ।
(ग) 'व्यक्ति वा वस्तुको जमात' बुझाउने शब्द हो ।
(घ) अनेकार्थी शब्द..... हो ।

३. दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा उखान र एउटा पारिभाषिक शब्द पहिचान गरी तिनलाई वाक्यमा प्रयोग गर्नुहोस् : (२)

गडुगाधर आँखामा राखे पनि नबिभाउने खालका मानिस थिए । उनी आफू भलो त जगत् भलो भन्ने सोच राखे मानिस थिए । गाउँमा कसैले अन्याय गर्‍यो भने वरिपरि दश गाउँका दुनियाँ उनैको ढोकामा फिराद गर्न आइपुग्थे । उनको शासनकालमा कसैले कसैलाई सताउन पाएन ।

४. (क) दिइएका शब्द समूहबाट शुद्ध शब्द छानी लेख्नुहोस् : (१)

(क) (अ) सीतोष्ण	(आ) शीतोष्ण	(इ) शीतोष्ण	(ई) शीतोष्ण
(ख) (अ) बुलबुल	(आ) बुलबुल	(इ) बुलबुल	(ई) बुलबुल

(ख) दिइएको वाक्यलाई शुद्ध पारी लेख्नुहोस् : (२)

प्राचिन ऋषिमुनिले अनेकौं सभ्यता संस्कृति, पूर्वीय दर्शन र ज्ञानको ज्योती ससार भर फिँजाए र मेरो देशको शिक्षालाई आलोकित पारे ।

५. दिइएको अनुच्छेदमा रेखाङ्कन गरिएका शब्दको शब्दवर्ग पहिचान गर्नुहोस् : (३)

बिहान नास्ता गरेर म कार्यालय निस्कन्थेँ । पकाउने काम पूर्णतया आमाका भागमा परेको थियो । म कार्यालयबाट फर्कदा साँझ अवेर हुन्थ्यो । शरद् र शिशिरका छोटा दिनमा त रात नै पर्थ्यो

६. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२+२ = ४)

(क) दिइएको अनुच्छेदबाट दुईओटा उपसर्ग र दुईओटा प्रत्यय लागेर बनेका शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रियासमेत देखाउनुहोस् :

आयुर्वेद चिकित्सासम्बन्धी अध्ययन, अध्यापन र अनुसन्धान हुँदै आएको छ । यसलाई व्यापक र व्यावहारिक बनाउने उद्देश्यका साथ विभिन्न शैक्षिक संस्था स्थापना भएका छन् । त्यहाँ उपचार गर्न गाउँले र सहरिया मानिस आउँछन् ।

(ख) दिइएको अनुच्छेदबाट एउटा समस्त शब्द पहिचान गरी विग्रह गर्नुहोस्, एउटा विग्रह पदावली पहिचान गरी समस्त शब्द बनाउनुहोस् र द्वित्व भएर बनेका दुईओटा शब्द पहिचान गरी निर्माण प्रक्रियासमेत देखाउनुहोस् :

हामी सबै दाजु र भाइ, दिदी र बहिनी तथा आमाबुबा मिलेर आआफ्ना घर तथा करेसाबारीको राम्रोसँग सरसफाइ गरेनौं भने घरमा लामखुट्टे लाग्न सक्छ । लामखुट्टेको टोकाइबाट विभिन्न रोग लाग्न सक्छन् । यसको टोकाइबाट बच्न घरभित्र र घरबाहिर पानी जम्न

दिनु हुँदैन । भ्याल र ठोकामा जाली राख्ने, झुलको प्रयोग गर्ने तथा लामा लामा बाहुला भएका कपडा लगाउने हो भने लामखुट्टेको टोकाइबाट केही मात्रामा बच्न सकिन्छ ।

७. दिइएको अनुच्छेदलाई अपूर्ण भविष्यत् कालमा परिवर्तन गर्नुहोस् : (२)

विनोद सबै उठ्छन् । उनी आफ्नो नित्यकर्म सकेर केहीबेर पत्रपत्रिका पढ्छन् । उनी आमालाई भन्दाको काममा सघाउँछन् । उनी खाना खाएर समयमै विद्यालय जान्छन् ।

८. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (२)

(क) सम्भावनार्थकका फरक फरक क्रियापद प्रयोग गरी चार वाक्यमा आफूले भविष्यमा गर्ने भ्रमणकाबारेमा वर्णन गर्नुहोस् ।

(ख) दिइएका प्रथम पुरुषका वाक्यलाई तृतीय पुरुषमा परिवर्तन गरी अनुच्छेद पुनर्लेखन गर्नुहोस् :

म विद्यार्थी हुँ । मेरा धेरै साथी छन् । हामी विद्यालयमा विभिन्न विषय अध्ययन गर्छौं । मलाई सामान्य ज्ञानतर्फ विशेष रुचि छ ।

९. कोष्ठकमा दिइएका सङ्केतका आधारमा वाक्यपरिवर्तन गर्नुहोस् (४)

- (क) दुई दिन घुमेपछि म घर फर्कन्छु । (वाक्य विश्लेषण)
(ख) आफू त देशका डाँडाकाँडा घुमिन्छ । (कर्तृवाच्य)
(ग) तिमी कथा पढ्दै छौ । (प्रेरणार्थक)
(घ) सबैले असल काम गर्नुपर्छ भनी गुरुले भन्नुभयो । (प्रत्यक्ष कथन)

१०. दिइएको अनुच्छेद पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (४)

भाषा कुनै पनि देशको अमूल्य सम्पदा हो । एउटा भाषा लोप हुनु भनेको त्यो देशको एउटा सम्पदा नासिनु हो । त्यसैले आफ्नो देशको भाषिक सम्पदा जोगाउन राज्यले पनि पहल गर्नुपर्छ । विभिन्न मातृभाषाको प्रयोगबाट त्यस देशमा बहुसांस्कृतिक र बहुभाषिक सौन्दर्य भित्रिन्छ । भाषालाई जीवित बनाउन राज्यको पहल र उक्त भाषाका वक्तामा भाषाप्रतिको सचेतता र प्रयोग गर्ने इच्छाशक्ति आवश्यक हुन्छ । यसको आशय भाषा जीवन्त हुन सम्बन्धित वक्ता वा समुदायले आफ्नो मातृभाषा बोल्नै पर्छ भन्ने हो । यसरी हरेक व्यक्तिले आआफ्नो मातृभाषा बोल्दा मात्र त्यो भाषा बाँच्छ । हरेक मातृभाषा भाषी वक्ताहरूले अरू भाषाको प्रभावमा परेर आफ्नो भाषा बोल्न

छाडे भने त्यो भाषा क्रमशः हराउँदै जान्छ । त्यो भाषा लोप हुने खतरा रहन्छ । मातृभाषीले आफ्नो भाषा बोल्न छाडे र अर्को भाषा बोल्दै जाँदा संसारका धेरै भाषा लोप भएका छन् । यस्तो अवस्थामा भाषाको प्रयोग विस्तार, शब्दकोश तथा व्याकरण निर्माण गरेर सम्बन्धित मातृभाषालाई समृद्ध बनाउन सकिन्छ ।

प्रश्नहरू

- (क) 'आफ्नो भाषा बोल्न छाडे भने त्यो भाषा क्रमशः हराउँदै जान्छ ।' यस वाक्यलाई अकरणमा बदल्नुहोस् ।
(ख) रेखाङ्कित 'वक्तामा' शब्दको कारक र विभक्तिको नाम लेख्नुहोस् ।
(ग) 'हरेक व्यक्तिले आफ्नो मातृभाषा बोल्दा त्यो भाषा बाँच्छ ।' यस वाक्यको उद्देश्य र विधेय लेख्नुहोस् ।
(घ) 'वक्ता वा समुदायले आफ्नो मातृभाषा बोल्नै पर्छ ।' यस वाक्यलाई संयुक्त वाक्यमा परिवर्तन गर्नुहोस् ।

११. दिइएको गद्यांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर लेख्नुहोस् : (४)

बालबालिका शारीरिक तथा मानसिक रूपमा परिपक्व नहुने हुँदा उनीहरूलाई विशेष स्याहार र सुविधाको आवश्यकता पर्छ । उनीहरूलाई संरक्षण र बाँच्नका लागि चाहिने आधारभूत कुराको व्यवस्था गर्नुपर्छ । उनीहरूलाई शिक्षा प्रदान गर्नुका साथै स्वास्थ्य सेवा पुर्याउनुपर्छ । यसका साथै खेल, मनोरञ्जन र आराम गर्न पनि दिनुपर्छ । उनीहरूलाई माया स्नेह दिनुपर्छ अनि हेला दुर्व्यवहार र शोषणबाट जोगाउनुपर्छ । शान्ति, समझदारी र सुरक्षापूर्ण वातावरणमा असल शिक्षा हासिल गर्दै स्वस्थ भएर आफ्नो बाल्यकाल बिताउन पाउनु प्रत्येक बालबालिकाको नैसर्गिक अधिकार हो । बालअधिकार भनेको बालबालिकालाई सामाजिक असुरक्षा, अशिक्षा, अवहेलना, तिरस्कार, शोषण र उत्पीडनबाट संरक्षण प्रदान गर्दै तिनको बालापन सुनिश्चित गर्नु हो । बालबालिका स्वयम्ले आफ्ना अधिकार लिन नसक्ने हुँदा उनीहरूको अधिकार संरक्षण गर्नु वयस्कहरूको दायित्व हो । सङ्क्षेपमा भन्नुपर्दा बालअधिकार भनेको बालबालिकाको बाँच्न पाउने अधिकार, संरक्षण पाउने अधिकार, विकासको अधिकार र आफ्ना बारेमा गरिने नीति निर्माण तथा सामाजिक गतिविधिमा सहभागी हुन पाउने अधिकारको समष्टिगत रूप हो । सोहीअनुसार बालअधिकारसम्बन्धी महासन्धि राष्ट्रराष्ट्रविचको एक सम्झौतापत्र पनि हो ।

प्रश्नहरू

- (क) बालबालिकालाई किन विशेष सुविधा आवश्यक पर्छ ?
(ख) बालअधिकार भनेको के हो ?
(ग) बालबालिकाका नैसर्गिक अधिकार के के हुन् ?
(घ) बालअधिकारको संरक्षण कसरी गर्न सकिन्छ ?

१२. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

(क) दिइएका बुँदाका आधारमा जीवनी तयार पारी शीर्षकसमेत लेख्नुहोस् :

नाम : तारादेवी श्रेष्ठ

जन्म : वि.सं. २००२ माघ २

जन्मस्थान : इन्द्रचोक, काठमाडौँ

मातापिता : राधा कार्की र कृष्णबहादुर कार्की

शिक्षा : इलाहावादबाट सङ्गीतमा विसारद प्राप्त गरेकी

- सङ्गीतकार भैरवबहादुर थापाको सङ्गीतमा 'तिमो एक नजरको सिकार हुँ' गीत गाएर गायन यात्रा सुरु गरेकी
- रेडियो नेपालमा गायिकाका रूपमा लामो समय काम गरेकी
- थुप्रै कर्णप्रिय गीत गाएर नेपालीका मनमा बस्न सफल भएकी
- राष्ट्रिय गौरव र जातीय स्वाभिमान बढाउने खालका गीत गाएकी
- कालजयी गीत गाएका कारण जीवन सार्थक र अमर तुल्याएकी
- छिन्नलता पुरस्कार, जगदम्बाश्री पुरस्कारबाट सम्मानित
- वि.सं. २०६२ माघ ८ गते काठमाडौँमा निधन

(ख)मानिस बलवान् कि प्रकृति बलवान् ? भन्ने शीर्षकको प्रकृति बलवान् भन्ने पक्षमा वादविवादको नमुना तयार पार्नुहोस् ।

१३. कुनै एक प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४)

- (क) सार्वजनिक स्थलमा थुप्रैको फोहोर समयमै व्यवस्थापन गर्न अनुरोध गर्दै आफ्नो वडाका वडाध्यक्षलाई लेख्ने निवेदनको नमुना तयार पार्नुहोस् ।
- (ख) आफ्नो विद्यालयले आयोजना गरेको कुनै खेलकुद कार्यक्रमको समाचार तयार पार्नुहोस् ।

१४. दिइएको अनुच्छेदबाट चारओटा बुँदा टिप्नुहोस् : (२)

नागरिकले आआफ्ना घर वरिपरि सफा गरे भने सिङ्गो गाउँ वा सहर सफा हुन्छ । कृषकले भरी, बादल नभनी गरेको मिहिनेतले सबैले खाने अन्न उत्पादन हुन्छ । समाजमा बस्ने नागरिकले एकअर्काको अस्तित्वको सम्मान र आदर गर्दै आफ्नो दायित्व निर्वाह गरेको समाज आदर्श समाज हुन्छ । शिक्षकले पेसाप्रतिको निष्ठा सम्झँदा र सोअनुसारको आचरण गर्दा शिक्षकको कर्तव्य पूरा हुन्छ । सरकारी कार्यालयबाट सेवाग्राहीले मुस्कानसहितको सेवा पाउँदा कर्मचारीको कर्तव्य पूरा भएको ठहर्छ । यसरी एकअर्काले आआफ्नो स्थानबाट कर्तव्य निर्वाह गर्दा समाज सभ्य र व्यवस्थित हुन्छ । त्यसैले कर्तव्यपालन अधिकारप्राप्तिको लक्ष्यभन्दा विशिष्ट छ ।

१५. दिइएको अनुच्छेदबाट एक तृतीयांशमा सारांश लेख्नुहोस् : (३)

परापूर्व कालदेखि यस पवित्र भूमिमा रहेको ज्ञानलाई आधुनिक विज्ञानसँग हातेमालो गर्दै मेरो देशको शिक्षाले सुन्दर यात्रा गरेकै छ । नेपाली माटामा सुन फलाउने यसरी प्राचीन कालदेखि ज्ञानको खानी रहेको मेरो देशको शिक्षा आज आधुनिक वैज्ञानिक शिक्षा प्रदान गर्न आतुर छ । त्यसो त मेरो देशले आफूमा परापूर्व कालदेखि रहेको ज्ञानलाई आधुनिक विज्ञानसँग एकैसाथ सहयात्रा गरेकै छ । नेपाली माटामा सुन फलाउने गरी व्यावसायिक र आधुनिक कृषि शिक्षा दिन मेरो देशको शिक्षामा अबै लगानी र पहुँच विस्तारमा जोड दिनुपर्छ । मुलुकका उत्पादनलाई विश्वबजारमा पस्कने गरी हाम्रा विद्यार्थी उत्पादनलाई संसारमा चिनाउन सक्षम हुने परिस्थिति पैदा गर्नु जरुरी छ ।

१६. दिइएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् : (४+४ = ८)

(क) दिइएको कवितांश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

पहाड भन्छ पसिना पाए म स्वर्ग भुलाउँछे
तराई भन्छ सिँचाइ पाए म सुन भुलाउँछे
के छ र गाह्रो होस्टेमा हैसै सबैले मिलाए
सबैले चोखो श्रम र सिप स्वदेशमै लगाए ।

प्रश्नहरू

(अ) हामी कसरी देश विकास गर्न सक्छौं ?

(आ) माथिको कवितांशको मूल भाव लेख्नुहोस् ।

(ख) दिइएको जीवनीको अंश पढी सोधिएका प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

लक्ष्मीप्रसाद देवकोटा ३४ वर्षको उमेरमा नेपाली भाषानुवाद परिषद्मा नेपाली पुस्तक लेखकका रूपमा जागिरे भए । यो जागिरे अवधि उनको लेखन यात्राको स्वर्णकाल रह्यो । यसै समयमा उनले उत्कृष्ट बालका महाकाव्य र खण्डकाव्यका साथै थुप्रै कविता, गीत, बालकविता, कथा, निबन्ध रचना गरे । देवकोटाको महासागरजस्ता प्रतिभा राणाहरूको निरङ्कुशताको साँघुरो सुरुङ्गभित्र कसरी बग्न सक्थ्यो र ? मुलुकमा जति बेला प्रजातन्त्र प्राप्तिका लागि क्रान्तिको आगो सल्कंदै थियो, त्यति बेला उनले पनि विद्रोहको बाटो समाते, उनी वि.सं. २००४ मा प्रजातान्त्रिक आन्दोलनमा संलग्न भए । उनी घरपरिवार कसैलाई थाहा नदिई बनारसतर्फ प्रवासिए । त्यहाँबाट निस्कने युगवाणी पत्रिकामार्फत निरङ्कुशताविरुद्ध युगले चाहेको विद्रोहको वाणी फुके ।

प्रश्नहरू

(अ) देवकोटाको जागिरे अवधिलाई किन स्वर्णकाल भनिएको हो ?

(आ) निरङ्कुशताविरुद्धको आन्दोलनलाई देवकोटाले कसरी सहयोग गरे ?

१७. नेपालमा आयुर्वेद चिकित्सा पद्धतिलाई व्यवस्थित एवम् लोकप्रिय बनाउन के के गर्नुपर्ला ? तर्क दिनुहोस् । (४)

१८. कुनै एक उद्धरणको व्याख्या गर्नुहोस् : (४)

(क) समर्पित भएका छन् जो सदा न्यायखातिर
संसारमा उठेका छन् तिनैका विजयी शिर ।

(ख) दुवै छाक भोकै भएर भोकभोकै मर्नुपरे पनि आफ्नै गाउँमा मर्नु जाती ।

१९. कुनै एक प्रश्नको समीक्षात्मक उत्तर दिनुहोस् : (७)

(क) दिइएको कथांश पढी सोधिएको प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

कृष्ण रायले धेरैसँग सङ्गत गरेनन् तर जतिसँग सङ्गत गरे सबैलाई तिनीसँग बापवैरी साँध्ने कुनै न कुनै निहुँ दिए । कस्तो अचम्म, निर्दोष कुरामा पनि विषालु साँप जस्तो बैरी बनाउने साधन लुकिरहेको देखिन्छ । भोलिपल्ट यस घटनाको जाँच हुँदा पुलिसको इन्स्पेक्टरले तिनलाई सोध्यो, 'तपाईंलाई कसैमाथि शङ्का छ ?' कृष्ण रायले गम्भीर भएर उत्तर दिए, 'रामे, केदार, युवक, गोविन्द पण्डित, कन्हैया मास्टर, बुधे, लीला, पुष्पराज, रामचन्द्र पराजुली ... ।'

प्रश्न

(अ) कृष्ण रायका मनमा उत्पन्न मानसिक उतारचढावलाई 'शत्रु' कथाका आधारमा समीक्षा गर्नुहोस् ।

(ख) दिइएको निबन्धांश पढी सोधिएको प्रश्नको उत्तर दिनुहोस् :

हामी दुवै चाहन्छौं, एउटा त्यस्तो दुनियाँ सिर्जना गरौं जहाँ कसैले कसैलाई कुराले मात्र टार्न नसकोस् । भुल्याएर फुल्याउने, लर्काएर पर्खाउने यस्तो जालेमाले परम्परा नहोस् तर समस्या त उही हो, जतिसुकै बलियोसँग चाहे पनि हाम्रो यो चाहना चाहनेबित्तिकै पूरा हुँदैन, पर्खनुपर्छ । त्यसैले त म लस्याडलुसुड गरेर भए पनि घरी यता धाउँछु, घरी उता धाउँछु, घरी यता हुन्छु, घरी उता हुन्छु, जम्स्याडजुम्सुड गरेर भए पनि पर्खिरहेछु र तपाईंलाई पनि भन्दै छु, पर्खनुदेख पट्टाउनु पलायनवादिता हो ।

प्रश्न

(अ) 'पर्खोस्' निबन्धमा नेपाली समाजका कस्ता पक्षमाथि व्यङ्ग्य गरिएको छ, समीक्षा गर्नुहोस् ।

२०. कुनै एक शीर्षकमा कम्तीमा १५० शब्दसम्मको निबन्ध लेख्नुहोस् : (७)

(क) मेरो कर्तव्य

(ख) विद्युतीकरण र उद्योग

(ग) जैविक विविधता

उत्तरपुस्तिका परीक्षण कुञ्जिका

प्रस्तुत परीक्षण कुञ्जिका उत्तरपुस्तिका परीक्षणका लागि मार्ग निर्देशन मात्र हो । उत्तरपुस्तिका परीक्षणका लागि यो कुञ्जिका मूल आधार भए पनि परीक्षकले उत्तरको स्तर हेरी विद्यार्थीले दिएको उत्तरमा मौलिकता भएमा विवेक पुऱ्याई अङ्क प्रदान गर्नुहोस् ।

१. शब्दार्थ : दिइएका शब्दको सही जोडा मिलाएमा प्रतिशब्द ०.५ का दरले २ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् :

लवज	बोली
व्यग्र	व्याकुल, विह्वल
इख	प्रतिशोधका भावनाले मनमा उठ्ने द्वेष
आभा	कुनै वस्तु आदिमा देखा पर्ने चमक

२. शब्दज्ञान : कोष्ठकमा दिइएका शब्दमध्ये मिल्ने शब्द छानेर खाली ठाउँ भरी पूरा गरिएको शुद्ध वाक्यलाई ०.५ का दरले २ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् ।

- (क) 'संसार' को पर्यायवाची शब्द **जगत्** हो ।
- (ख) 'तुच्छ'को विपरीतार्थी शब्द **महान्** हो ।
- (ग) 'व्यक्ति वा वस्तुको जमात' बुझाउने शब्द **भुञ्ज** हो ।
- (घ) अनेकार्थी शब्द **तापहो** ।

३. वाक्यमा प्रयोग

दिइएको अनुच्छेदबाट आफू भलो त जगत् भलो उखान रअन्याय तथा फिरादमध्ये कुनै एक पारिभाषिक शब्द पहिचान गरेर अर्थ स्पष्ट हुने गरी वाक्यमा प्रयोग गरेको भए र वाक्यको बनोट र शुद्धता विचार गरी शुद्ध वाक्यका लागि एक अङ्कका दरले जम्मा २ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् । वर्णविन्यासमा देखिएका अशुद्धिमा स्वविवेक प्रयोग गर्नुहोस् ।

४. शुद्धीकरण

(क) सही शुद्ध शब्द चिनेर लेखेको अवस्थामा प्रतिशुद्ध शब्द ०.५ का दरले १ अङ्क दिनुहोस् ।

(अ) शीतोष्ण (आ) बुलबुल

(ख) प्रतिशुद्धि सच्याएबापत ०.५ का दरले २ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् ।

उत्तर : प्राचीन ऋषिमुनिले अनेकौं सभ्यता, संस्कृति, पूर्वीय दर्शन र ज्ञानको ज्योति संसारभर फैजाए र मेरो देशको शिक्षालाई आलोकित पारे ।

५. शब्दवर्ग : रेखाङ्कित शब्दको शब्दवर्ग छुट्याई शुद्धसँग लेखेमा प्रत्येकको ०.५ अङ्कका दरले ३ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् ।

म	: सर्वनाम
निस्कन्थें	: क्रियापद
कार्यालयबाट	: क्रियाविशेषण/क्रियायोगी
र	: संयोजक
छोटा	: विशेषण
रात	: नाम

६. (क) अनुच्छेदबाट दिइएका जस्तै उपसर्ग र प्रत्यय लागेर बनेका दुई दुई शब्द चिनेर बनोटसमेत देखाई शुद्धसँग लेखेको अवस्थामा प्रतिशब्द ०.५ का दरले २ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् । उपसर्ग लागेका र प्रत्यय लागेका भनेर तोकेको भने हुनुपर्ने छ ।

उपसर्ग लागेका शब्द (कुनै दुई शब्द र तिनको बनोट देखाएको हुनुपर्ने)

अध्ययन	: अधि + अयन
अध्यापन	: अधि + आपन
अनुसन्धान	: अनु + सन्धान
व्यापक	: वि+ आपक
उद्देश्य	: उत + देश्य
विभिन्न	: वि + भिन्न

उपचार : उप + चार

प्रत्यय लागेका शब्द (कुनै दुई शब्द र तिनको बनोट देखाएको हुनुपर्ने) :

व्यावहारिक : व्यवहार + इक

शैक्षिक : शिक्षा + इक

गाउँले : गाउँ + ले

सहरिया : सहर + इया

(ख) अनुच्छेदबाट एउटा समस्त शब्द खोजी विग्रह गरेको र एउटा विग्रहित शब्द पहिचान गरी समस्त शब्द बनाएमा शुद्धसँग समास र विग्रह गरिएका शब्दलाई प्रतिशब्द ०.५ का दरले २ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् ।

समस्त शब्द (कुनै एक):

आमाबुबा : आमा र बुबा

घरबाहिर : घरको बाहिर

लामखुट्टे : लामा खट्टा छन् जसका

विग्रहित अवस्थाको शब्द : (कुनै एक)

दाजु र भाइ : दाजुभाइ

दिदी र बहिनी : दिदीबहिनी

भ्याल र ढोका : भ्यालढोका

लामा लामा बाहुला भएको कपडा : लामबाहुले

द्वित्व भएर बनेका शब्द :

सरसफाइ : सफाइ + सफाइ

आआफ्नो : आफ्नो + आफ्नो

७. दिइएका वाक्यलाई निर्देशन गरेबमोजिम परिवर्तन गरेको अवस्थामा प्रतिवाक्य ०.५ का दरले २ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् ।
विनोद सबेरै उठ्दै हुने छन् । उनी आफ्नो नित्यकर्म सकेर केहीबेर पत्रपत्रिका पढ्दै हुने छन् । उनी आमालाई भाँच्चाको काममा सघाउँदै हुने छन् । उनी खाना खाएर समयमै विद्यालय जाँदै हुने छन् ।

८. (क) भविष्यमा आफूले गर्ने भ्रमणका बारेमाचार वाक्यमा वर्णन गरेमा वर्णविन्यास तथा वाक्य गठनको अवस्था हेरेर प्रतिवाक्य ०.५ का दरले २ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् ।

(ख) प्रथम पुरुष कर्तालाई तृतीय पुरुष (ऊ, उनी, उहाँ)मा परिवर्तन गरी अनुच्छेद पुनर्लेखन गरेको भए वर्णविन्यास तथा वाक्य गठनको अवस्था हेरेर प्रतिवाक्य ०.५ का दरले अङ्क प्रदान गर्नुहोस् ।

ऊ विद्यार्थी हो । उसका धेरै साथी छन् । उनीहरू विद्यालयमा विभिन्न विषय अध्ययन गर्छन् । उसलाई सामान्य ज्ञानतर्फ विशेष रुचि छ ।

९. वाक्य परिवर्तन : कोष्ठकमा दिइएका सङ्केतका सहायताले वाक्य परिवर्तन गरिएका शुद्ध वाक्यलाई १ अङ्कका दरले ४ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् ।

उत्तर

(क) म दुई दिन घुम्छु । म घर फर्कन्छु ।

(ख) म त देशका डाँडाकाँडा घुम्छु ।

(ग) शिक्षक तिमिलाई कथा पढाउँदै हुनुहुन्छ ।

(घ) गुरुले भन्नुभयो, “सबैले असल काम गर्नुपर्छ ।”

१०. अनुच्छेद अध्ययन गरेर भाषिक संरचनासम्बन्धी सोधिएका प्रश्नको सही उत्तर दिएमा एउटा उत्तरको १ अङ्कका दरले ४ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् ।

नमुना उत्तर

(क) आफ्नो भाषा बोल्न छाडेनन् भने त्यो भाषा क्रमशः हराउँदै जाँदैन ।

(ख) ‘वक्तामा’ : अधिकरण कारक र सप्तमी विभक्ति

(ग) उद्देश्य : व्यक्तिले

विधेय : बाँच्छ

(घ) वक्ता वा समुदायको मातृभाषा छ, त्यसैले उनीहरूले बोल्नै पर्छ ।

११. बोध प्रश्नोत्तर (अदृष्टांश)

अनुच्छेदबाट सोधिएका प्रश्नको मूल्याङ्कन गर्दा दिइएको अनुच्छेदमै आधारित भई प्रश्नअनुसार सही उत्तर लेखेको भए प्रत्येक सही उत्तरका लागि १ अङ्कका दरले जम्मा ४ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् उत्तरको वाक्य गठन, भाषिक शुद्धता र वर्णविन्यास नमिलेको भए स्वविवेक प्रयोग गर्नुहोस् ।

१२. (क) जीवनी लेखन

जीवनी लेखनको मूल्याङ्कनका लागि निम्नलिखित पक्षमा ध्यान दिनुहोस् :

- (अ) विषयवस्तुको आदि, मध्य र अन्त्यको क्रमिक संयोजन र शीर्षक : १
(आ) विषयवस्तुको मौलिक प्रस्तुतीकरण शैली र वाक्य गठन : २
(इ) भाषिक शुद्धता (वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न तथा पदसङ्गति आदि) : १

(ख) वादविवाद लेखन

वादविवाद लेखनको मूल्याङ्कनका लागि निम्नलिखित पक्षमा ध्यान दिनुहोस् :

- (अ) सम्बोधन, औपचारिकता एवम् विषय प्रवेश : १
(आ) विषयवस्तुको विश्लेषण, तार्किकता तथा पुस्त्याइँ र विपक्षीका तर्कको खण्डन : २
(इ) वाक्य गठन एवम् भाषिक शुद्धता : १

१३. (क) चिठी लेखन

चिठी लेखनको मूल्याङ्कनका लागि निम्नलिखित पक्षमा ध्यान दिनुहोस् :

- (अ) सम्बोधन, मिति, विषयसहित चिठीको आरम्भ, नाम, ठेगाना र खामको नमुना : १
(आ) चिठीको मध्यभागमा सम्बन्धित विषयवस्तुको संयोजन र पुस्त्याइँ : २
(इ) वाक्य गठन तथा भाषिक शुद्धता (वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न तथा पदसङ्गति आदि) : १

(ख) समाचार लेखन

समाचार लेखनको मूल्याङ्कनका लागि निम्नलिखित पक्षमा ध्यान दिनुहोस् :

- (अ) समाचार लेखकको नाम(बाइ लाइन), मिति (डेट लाइन), समाचारको शीर्षक : १
(आ) शीर्ष वाक्य, समाचार लेखनको शैली, घटनाक्रमको संयोजन तथा प्रस्तुतीकरण : २

(इ) वाक्य गठन तथा भाषिक शुद्धता (वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न तथा पदसङ्गति आदि) : १

१४. बुँदा टिपोट

दिइएको गद्यांशका मुख्य मुख्य कुरा समेटी लेखिएका चारओटा बुँदाका लागि प्रतिबुँदा ०.५ का दरले २ (दुई) अङ्क प्रदान गर्नुहोस् । सामान्य भाषिक त्रुटिलाई स्वविवेक प्रयोग गर्नुहोस् ।

१५. सारांश लेखन

दिइएको गद्यांशको मूलभाव समेटी लेखिएको सारांशलाई शुद्धता र वाक्य गठनसमेत विचार गरी ३ (तीन) अङ्क प्रदान गर्नुहोस् । सामान्य भाषिक त्रुटिलाई स्वविवेक प्रयोग गर्नुहोस् ।

१६. पाठगत बोध

(क) सन्दर्भका रूपमा दिइएको कवितांश अध्ययन गरी दिइएका प्रश्नको ५/६ वाक्यमा सही उत्तर लेखेको भए प्रत्येक प्रश्नको सही उत्तरका लागि २/२ अङ्कका दरले ४ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् । उत्तरको वाक्य गठन, भाषिक शुद्धता र वर्णविन्यास नमिलेको भए स्वविवेक प्रयोग गर्नुहोस् ।

(ख) सन्दर्भका रूपमा दिइएको निबन्धांश अध्ययन गरी दिइएका प्रश्नको ५/६ वाक्यमा सही उत्तर लेखेको भए प्रत्येक प्रश्नको सही उत्तरका लागि २/२ अङ्कका दरले ४ अङ्क प्रदान गर्नुहोस् । उत्तरको वाक्य गठन, भाषिक शुद्धता र वर्णविन्यासनमिलेको भए स्वविवेक प्रयोग गर्नुहोस् ।

१७. तार्किक उत्तर

यस प्रश्नको उत्तर मूल्याङ्कनका लागि निम्नलिखित पक्षमा ध्यान दिनुहोस् :

(क) पाठगत सन्दर्भ र विषयवस्तु बोध	१
(ख) सिर्जनशीलता, कल्पनाशीलता तथा विषयवस्तुको तार्किक पुस्त्याइँ	२
(ग) वाक्य गठन तथा भाषिक शुद्धता (वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न तथा पदसङ्गति आदि)	१

१८. व्याख्या

(क) विषयवस्तु बोध र मौलिकता	१

- (ख) अर्थ विस्तार, पाठको विषयवस्तुसँग व्याख्येय अंशको तालमेल तथा निष्कर्ष २
(ग) वाक्य गठन तथा भाषिक शुद्धता (वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न तथा पदसङ्गति) १

१९. सन्दर्भमा आधारित लामो उत्तरका लागि कथा/कवितामध्ये कुनै एक र जीवनी/निबन्ध/एकाङ्कीमध्ये कुनै एक विधाबाट पाठगत अंश दिई प्रश्न सोधिने भएकाले दिइएको अंशलाई मूल आधार माने पनि समग्र पाठको विषयवस्तुमा आधारित भएर दिइएको उत्तरलाई विवेकपूर्ण ढङ्गले मूल्याङ्कन गर्नुपर्ने हुन्छ। तसर्थ, सन्दर्भमा आधारित लामो उत्तरको मूल्याङ्कनका लागि निम्न पक्षमा ध्यान दिनुहोस् :

- (क) परिचय खण्ड (विधा, विषय प्रवेश) १
(ख) विषयवस्तुको ज्ञान, विश्लेषण र निष्कर्ष ३
(ग) प्रस्तुतीकरण शैली र मौलिकता २
(घ) वाक्य गठन, भाषिक शुद्धता (वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न तथा पदसङ्गति) १

२०. निबन्ध लेखन

निबन्ध लेखनको मूल्याङ्कनका लागि निम्न पक्षमा ध्यान दिनुहोस् :

- (क) परिचय एवम् विषय प्रवेश १
(ख) विषयवस्तुको ज्ञान, आदि, मध्य र अन्त्यको क्रमबद्ध संयोजन तथा निष्कर्ष ३
(ग) प्रस्तुतीकरण, मौलिकता २
(घ) वाक्य गठन, भाषिक शुद्धता (वर्णविन्यास, लेख्य चिह्न तथा पदसङ्गति आदि) १